

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Универзитет у Београду

Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На седници Наставно-научног већа одржаној 24. маја 2018. године именована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације Соње Стојановић Гајић, под насловом **„Улога пракси безбедносних професионалаца у социјалној конструкцији Западног Балкана”** (пријава бр. 984) у саставу: проф. др Филип Ејдус, ванредни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, проф. др Мирослав Хацић, редовни професор у пензији Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, проф. др Желимир Кешетовић, редовни професор – Универзитета у Београду Факултета безбедности, и др Немања Џуверовић (ментор), ванредни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука. Након прегледа рада, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси извештај

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Кандидаткиња Соња Стојановић Гајић (1978) дипломирала је јапански језик и књижевност 2002. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, са просечном оценом 9,00. Магистрирала је на Школи за словенске и источноевропске студије (*School of Slavonic and Eastern European Studies*) Универзитетског колегијума у Лондону (*University College London*), на програму „Политика, безбедност и интеграција” (*MA Politics, Security and Integration*), 2006. године са највишом оценом (енг. *distinction*). Потом је диплому нострификовала 2007. године на Факултету политичких наука Универзитета у Београду (званични превод наслова: „Реформа полиције током либералне и илибералне транзиције: европеизација или домаћа

политика као и увек? Упоредна студија реформи полиције у Словенији и Србији у периоду 1991-2005. ”).

Професионалну каријеру почела је у Грађанским иницијативама, где је током 2001. и 2002. године припремала билтен за непрофитни сектор „Мрежа”. Током 2001. године била је истраживачица на пројекту „Модернизација парламентарних правила и процедура у Народној скупштини Републике Србије” који је водила Међународна агенција за грађанску дипломатију и развој (IACDD). Од 2003. до 2005. године радила је у Мисији ОЕБС-а у Србији и Црној Гори, у њеном Одељењу за спровођење закона. Од 2006. године запослена је у Београдском центру за безбедносну политику – БЦБП (тада Центар за цивилно-војне односе), чија је директорка од 2006. године. У оквиру рада у БЦБП водила је више националних и регионалних истраживачких пројеката и израдила методологију за мерење одговорности сектора безбедности.

Радила је и као сарадница у настави, на Факултету политичких наука Универзитета у Београду од 2006. до 2011. године, на предметима Глобална и национална безбедност, Наука о безбедности, Безбедност Србије, Безбедност југоисточне Европе, Реформа сектора безбедности и Изазови, ризици и претње. Учествовала је и на два пројекта у оквиру програма научних истраживања ЕУ – Хоризонт 2020: у периоду 2016-2018. на пројекту EU-CivCap који се бавио истраживањем цивилних капацитета ЕУ за превенцију конфликта и изградњу мира (<https://eu-civcap.net>) и током 2017-2019. године на пројекту EUnpack (www.eunpack.eu) у оквиру ког је анализирано колико су инструменти ЕУ за управљање кризама прилагођени политичком и друштвеном контексту у срединама где интервенише. Од 2011. до 2013. године била је чланица стручног саветодавног тела Савета за родну равноправност при Заштитнику грађана, а од 2013. године је, као представница Србије, чланица Управног одбора ОЕБС-ове Мреже независних истраживачких центара и академских институција. Чланица је уређивачког одбора научног часописа *Journal of Regional Security* који заједно издају Факултет политичких наука и Београдски центар за безбедносну политику.

Соња Стојановић Гајић је до сада објавила више стручних и научних радова у земљи и иностранству, од којих је референтна публикација следећа:

Референтни рад: Стојановић Гајић, Соња (2019). „Праксеографија – приступ проучавању пракси у међународним односима”, прихваћен за објављивање у *Култура полиса*, бр. 3/2019. (Одлука редакције је у прилогу).

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука, од 14. децембра 2014. године, кандидаткињи Соњи Стојановић Гајић је одобрена израда докторске дисертације **„Улога пракси безбедносних професионалаца у социјалној конструкцији Западног Балкана”**.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета и Факултета политичких наука, А4 формата, фонт Times New Roman, проред 1,5, маргине 30мм. Дисертација заједно са прилозима и списком коришћене литературе има укупно 336 страна, и уз то текст захвалнице, резиме на српском и енглеском језику, садржај и биографију кандидаткиње.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, дисертација је прошла проверу плагијата у програму iThenticate. Коначан резултат провере је % преклапања.

Дисертација кандидаткиње Соње Стојановић Гајић састоји се из шест поглавља одељених у шест целина: увод, четири радне целине и закључак, по следећем редоследу: Увод (поглавље: 1), I део: Појмовно одређење и теоријски приступ проучавању пракси у међународним односима, II део: Методолошки оквир истраживања и истраживачка замисао; III део: Студија случаја: Сарадња на делу; IV део: Студија случаја: Онтолошка безбедност на делу – праксе очувања суверености у контексту принудне сарадње са Косовом; и Закључак (поглавље: 6).

На крају је приложен списак коришћене литературе који броји 306 библиографских јединица и укључује монографије, тематске зборнике, научне чланке, документа, чланке из домаћих и страних дневних новина и магазина и интернет изворе. Поред тога, налази се и кратка биографија ауторке као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

2. Предмет и циљ дисертације

Теоријски предмет дисертације је анализа веза између професионалних безбедносних пракси и преображаја међудржавних односа у постконфликтном региону. У раду се жели допринети разумевању међузависности колективних идентитета и безбедносних пракси у међународним односима. Главна литература коришћена у овом раду јесте из области теорије праксе, са посебним освртом на разумевање пракси у међународним односима, инспирисано социологијом Пјера

Бурдијеа (Pierre Bourdieu) и Ервинга Гофмана (Erving Goffman). Јединица анализе биле су праксе, како оне рутинске и нерелексивне, тако и стратешки намерни потези којима покушавају да управљају утисцима које остављају на друге људе. У раду је коришћена праксеографија, односно методолошки приступ бележењу и интерпретацији пракси и реконструкцији њихових значења у контексту и кроз време. Емпиријско истраживање обављено је уз коришћење следећих квалитативних метода – дубинских полуструктурираних интервјуа, посматрања са учествовањем и наративном анализом говора и текстова.

Стога је кандидаткиња емпиријски испитала промену праксе у вишеслојним колективним идентитетима и у квалитету њихове међусобне интеракције, применом теорије праксе, то јест прикупљањем значења отелотвореног у различитим безбедносним праксама. Емпиријски предмет анализе дисертације су праксе српских полицајаца у интеракцији са њиховим колегама из других земаља, укључујући односе са одвојеним делом сопства – Косовом од краја оружаних сукоба половином 1999. до 2018. године. Просторно одређење студије случаја дефинисано је на основу мапирања пракси прикупљених емпиријским истраживањем, односно остављено је интервјуисаним полицајцима да одреде који је регион релевантан за њихов рад и како и од чега зависи регионално груписање и сукоби у њиховом искуству. Циљ испитивања јесте да кроз анализу професионалне праксе полицајаца омогући боље разумевање процеса којима се конструише друштвени простор региона и секуритизују и десекуритизују међудржавни односи унутар постконфликтног региона (циљ/истраживачко питање дисертације).

Оригинално у овом истраживању је што се први пут анализира преображај међудржавних односа одоздо и из унутрашње перспективе српске полиције, а не као у највећем делу литературе о регионалној сарадњи у постконфликтним регионима, укључујући регионалну сарадњу у југоисточној Европи, у којима се анализира како се овај процес одвија одозго или споља.

Формулисање предмета на овај начин омогућило је кандидаткињи Соњи Стојановић Гајић да допринесе критичком увиду у мултидимензионалност трансформације међудржавних односа у постконфликтном подручју. Овакав аналитички оквир омогућио је бележење богатства политичког процеса у којем мноштво актера користи различите и некада супротстављене стратегије и у којем се очекивања стичу кроз доживљену праксу. Поред тога, анализа је омогућила да се

анализира трансформација разумевања суверености под утицајем спољних актера и у ситуацији оспораване суверености.

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Основна хипотеза рада гласи: Замишљена регионална заједница безбедносних професионалаца је променљива и мултидимензионална категорија која се конструише у праксама секуритизације и десекуритизације у којима учествују спољашњи актери (ЕУ), матичне политичке елите, друштва и сами безбедносни професионалци.

На основу основне хипотезе, кандидаткиња излаже **пет посебних хипотеза**:

- Полицијске праксе указују на вишеструко дефинисање региона. Полицијско омеђивање региона се некада делимично или у потпуности преклапа са дефиницијама региона и образаца пријатељства и непријатељства како су их дефинисали спољашњи актери (ЕУ), националне политичке елите или матична друштва, а некада се професионално регионално сопство разликује од друштвених и државних регионалних сопства.
- У неким областима деловања, полицијски професионалци су актери који имају аутономију и ауторитет у односу на политичке одлучиоце и јавност да дефинишу претње националној и регионалној безбедности и понуде регионалне одговоре на њих.
- Полицијски хабитус је више угњежден у шири државни идентитет у односу на оспоравану независност Косово него у односу са колегама из других полиција.
- У сагласју са теоријом онтолошке безбедности, актер [полиција Србије] ће прилагодити праксе и рутине само да би одржао аутобиографију, у овом случају то је сувереност на Косову.
- Контекст секуритизације и публика у великој мери одређују начин практиковања суверености, сарадње и сукоба. Посебно је важна разлика између онога што се одвија на главној сцени, то јест јавно, и онога што иза сцене.

Истраживањем су потврђене и продубљене све излистане хипотезе. Главни налаз ове студије случаја јесте да су праксе полицијског хабитуса мање угњежене у

националне политичке праксе у односу на већину суседа, са изузетком Косова. До десекуритизације у међудржавним односима долази када српски полицајци добију имплицитно признање својих диспозиција и угледа од колега из региона и од других спољних актера. Другим речима, када постоји хомологија, односно сагласје између диспозиција полицијског хабитуса и позиције у региону. Полицајци спремни да поступају аутономно у односу на политичке елите када у директној интеракцији са колегама из других полиција дође до препознавања заједничког проблема у оквиру професије и дељења сличних усмерења попут разумевања хитности, поверљивости, прагматичности полицијског поступања.

Фокус на праксе и имплицитно разумевање референтних објеката у полицијском поступању указује да држава није јединствен актер, као и да, поред разлике између политичара и полицајаца, постоје и разлике унутар полицијске професије. Спољна социјализација и наметање нове категоризације претњи само су делимично успели. Границе заједница пракси не поклапају се са формалним границама регионалних иницијатива и националних политика, мада се често преклапају за језичком заједницом. Поред борби по правилима нове, споља уведене доксе, у региону су настављене, на миран начин, и борбе око одговорности за наслеђе ратних сукоба, у којима је референтни објекат ексклузиван. Полицајци се више идентификују са државним идентитетом када је држава стигматизована, као у случају ратних злочина, односно када дође до јазу у диспозицијама унутар полицијског хабитуса и позиција унутар регионалног поља. Налаз овог истраживања јесте да, услед шока и перцепције претњи по онтолошку безбедност, полиција Србије предузима стратешке акције како би, у измењеним околностима и изменама државне политике, очувала континуитет аутобиографског наратива у коме је Косово саставни део Србије који је пресудан за очување идентитета државе и народа.

Анализа је показала да контекст секуритизације и публика у великој мери одређују начин практиковања суверености у складу са драматуршком анализом Ервинга Гофмана. Посебно је важна разлика на коју је Гофман указао – између онога што се одвија на главној сцени (енг. *frontstage*), то јест јавно, и онога што се одвија иза сцене, у гардероби (енг. *backstage*), то јест ван очију јавности. Највећа одступања од хегемонистичке праксе и наратива догађају се када нема публике, односно када је могуће решавати заједничке професионалне проблеме без знања политичара, јавности и међународних посредника.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Поред увода и закључка, структура дисертације обухвата 4 дела, која су логиком истраживања подељена у више поглавља.

У уводном делу дисертације, постављени су предмет и методе истраживања, централни проблем рада, истраживачко питање на које ће одговорити, као и значај овог истраживања за разумевање везе између колективних идентитета и безбедносних пракси. Поред тога, у овом поглављу најављен је план излагања докторске дисертације по поглављима.

У другом поглављу, пружен је критички осврт на теоријску литературу о теорији пракси, с посебним освртом на разумевање пракси у међународним односима инспирисаних социологијом Пјера Бурдијеа и Ервинга Гофмана. У склопу овог поглавља, детаљно је представљена теорија праксе у међународним односима, посебно у проучавању комунитарних односа, тј. односа заједништва. Потом су објашњени основни концепти Бурдијеове социологије међународних односа: хабитус и поље. На крају овог поглавља представљени су и појам онтолошке безбедности и бурдијеовско разумевање концепта суверености. Кандидаткиња на основу критика постојећих теорија примењује хибридни теоретски оквир за анализу и разумевање процеса узајамног конституисања идентитета регионалне професионалне заједнице и безбедности припадајућих политичких заједница. Она том приликом користи концепте социолошке секуритизације и безбедносне праксе из међународне политичке социологије и увиде из социологије полиције, како би изградила целовит оквир који ће бити испитан у студијама случајева полицијске праксе.

У трећем поглављу представљене су основе методолошког оквира. Кандидаткиња представља поставке праксеографије, тј. пракса бележења и интерпретације праксе и реконструкције њених значења у контексту и кроз време. У раду су укратко представљена основна епистемолошка полазишта проучавања праксе – интерпретативно, абдуктивно и рефлексивно разумевање знања у његовом историјском контексту. На крају овог поглавља, представљена је истраживачка замисао, узорак и ограничења емпиријског истраживања урађеног коришћењем полуструктурираних интервјуа, посматрања са учествовањем и анализа садржаја докумената.

У четвртом делу дисертације приказани су најважнији налази из емпиријског истраживања подељени у две студије случаја. У првој студији случаја први пут се анализира како су српски полицајци, после деценије међународне изолације и учешћа у ратним сукобима, доживели и проживели поновно успостављање сарадње са колегама из региона и како су њихови односи са колегама из суседства временом мењани. На тај начин, користећи теорију праксе, можемо проучавати имплицитно разумевање између чланова групе које је специфично за неко звање или хабитус схваћен као заједнички „осећај за правила игре”.

У другој студији случаја анализирано је како су на кризу безбедности сопства или идентитета као државе полицијски службеници одговорили у пракси од када су изгубили физичку контролу на територији Косова и Метохије после потписивања Кумановског споразума до успостављања сарадње са косовском полицијом којој је посредовала ЕУ у склопу дијалога о нормализацији односа и приступања Србије ЕУ.

У закључном поглављу кандидаткиња сажима резултате истраживања и утврђује које су правилности и обрасци пронађени током емпиријске анализе, а који могу бити корисни за боље разумевање анализираних друштвених процеса. Такође, закључује у којој мери је теоријски модел изнет у поглављу 2. одговарајући аналитички оквир који се може користити и у будућим истраживањима других студија случаја.

На крају текста дати су прилози са додатним информацијама које могу да послуже другим истраживачима у даљем истраживању сродних тема – прегледи регионалних иницијатива и упитник коришћен током интервјуа.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Главни научни допринос дисертације огледа се у критичком преиспитивању литературе о комунитарним међународним односима анализом идентитетских и безбедносних пракси трансформације међудржавних односа у постконфликтном окружењу и контексту оспоравање суверености над Косовом. Ослањајући се на литературу међународне политичке социологије, кандидаткиња анализира како се кроз праксу секуритизације и десекуритизације граде и разграђују праксе међузависности, то јест „делање из” очекивања мирног решавања сукоба међу полицијским професионалцима. Главни закључак јесте да примена теорије праксе значајно обогаћује анализу преображаја међудржавних односа у постконфликтном региону и

омогућава да се разуме мултидимензионалност те трансформације. Комбинација Гофманове драматуршке анализе и Бурдијеове анализе позиција, омогућава да се препозна и креативни потенцијал дејственика и укотвљеност његовог деловања у различитим друштвеним позицијама унутар поља у коме делује. Главни емпиријски налаз је да су праксе полицијског хабитуса мање угњежене у националне политичке праксе у односу на већину суседа. До десекуритизације у међудржавним односима долази када српски полицајци добију имплицитно признање својих диспозиција и угледа од колега из региона и спољних актера. У ситуацији хистерзе или јаза између позиције у регионалном пољу и диспозиције српских полицајаца о Косову као саставном делу Србије, полицијски хабитус је више угњежен у шири државни идентитет.

Поред тога, она примењује увиде из Теорије онтолошке безбедности који су до сада углавном покушавали да одговоре на питање онтолошке несигурности анализом макрополитике држава и стратегије које политичке елите постављају да одрже континуитет идентитета (онтолошку безбедност) после кризних момената. У овом раду иновативно је то што је ниво анализе „спуштен“ испод високе политике и јавних изјава на праксе полиције, односно на свакодневно одвијање суверености у професионалним праксама у ситуацији угрожености идентитета државе. Супротно распрострањеном уверењу да се континуитет одржава пре свега кроз нереклексивне рутине и праксе, случај (не)сарадње са Косовом показао је да стратешке праксе могу имати значајну улогу у одржању континуитета доживљаја сопства, у ситуацији угрожености идентитета државе у драстично измењеним околностима. Реклексивност и креативност није само у поседу политичких елита, већ и полицајаца који су израдили нова практична решења на теме мобилности популације и делегитимисања и искључивања супротне стране из међународних професионалних кругова. Они су дакле ти који политичке потезе суверености преводe у потезе који користе полицијски репертоар пракси за категорисање становништва, објеката и криминала у складу са логиком суверености.

Увидима из студија случаја, она доприноси развоју оних научних дисциплина које се баве односом националне и регионалне безбедности и професионалних идентитета, као што су мировне студије, студије безбедности, социологија полиције, али и друге сродне дисциплине у оквиру међународних односа и политичких наука. Емпиријски допринос је дат разумевању трансформације међудржавних односа и безбедносне динамике на западном Балкану, као и практиковања суверености у односу

на Косово, у праксама полицајаца. Допринос дисертације се такође огледа у практичном смислу у пружању нових увида о могућностима унапређења полицијске сарадње у региону, одлучиоцима у Србији и региону који креирају и управљају оквирима за безбедносну сарадњу, као о одлучиоцима ван региона, пре свега у ЕУ, који подстичу регионалну безбедносну сарадњу и стабилизацију.

6. Закључак

Комисија констатује да докторска дисертација Соње Стојановић Гајић испуњава све предвиђене формалне услове прописане процедуром. Дисертација је урађена је у складу са прихваћеном пријавом. У раду се критички разматра проблем и доказују се хипотезе које су наведене у пријави. Основни делови рада и очекивани налази су наведени и образложени у пријави. Дисертација испуњава методолошке стандарде и ниво аргументације који се захтевају од научног рада.

Имајући у виду све наведено, Комисија истовремено указује да истраживачки проблем који је кандидаткиња обрадила показује, с једне стране, научну релевантност, а с друге, јасну усредсређеност на процесе и токове који имају опипљиве последице у пост-конфликтним окружењима. Општи циљ дисертације извире из потребе кандидаткиње да укаже на вишеслојност преображаја међудржавних односа у постконфликтном подручју употребом теорије праксе. У том смислу, докторска дисертација представља јасан допринос областима студија мира и међународне безбедности откривајући предности, али и недостатке.

Имајући у виду да је докторска дисертација **„Улога пракси безбедносних професионалаца у социјалној конструкцији Западног Балкана”**, кандидаткиње Соње Стојановић Гајић детаљно и уверљиво образложена, с јасним ослоном на широку теоријску и емпиријску грађу, као и да сам предмет истраживања представља оригинално усмерење, Комисија сматра да је рад испунио све предуслове за јавну одбрану, и предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри јавну одбрану докторске дисертације,

Комисија

Проф. др Филип Ејдус
Ванредни професор
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Проф. др Желимир Кешетовић
Редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Проф. др Мирослав Хацић
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
(професор у пензији)

Проф. др Немања Џуверовић
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
(ментор)

У Београду,
јул, 2019.

